

'Wat is precies de bedoeling?'

Ondanks het vage karakter van de activiteit — 'ik begrijp het niet helemaal' — popelt Yvette.

Jan uit Leiden inspecteert 'Verticale Horizonnen'. ►

BJORN DE LEEUW

'In ieder mens schuilt een curator.'

Op excursie met Willem Dieleman van het Museum voor Onbedoelde Kunst

Een man laadt nietsvermoedend boodschappen uit een rode Peugeot 107 als Willem Dieleman hem vraagt hoe het is om aan de De la Reystraat in Rotterdam-Zuid te wonen. Met zestien 40-plussers in zijn kielzog legt Dieleman een route af langs Onbedoelde Kunstwerken in de Afrikaanderwijk. De man heeft geen behoefte aan een straatinterview en onthoudt zich van commentaar.

DIELEMAN EXCUSEERT ZICH bij zijn gevolg voor het uitblijven van verbinding met de *couleur locale*. 'Soms tref ik een argwanende bewoner of marktkoopman, maar met kunstliefhebbers heb ik het helaas nog nooit echt aan de stok gehad. In het ergste geval lopen ze gewoon weg. Ze vragen of het écht is wat ik doe. Maakt dat uit?'

GERONSELD GEZELSCHAP

Het is markt op het Rotterdamse Afrikaanderplein. Bezoekers van alle afkomsten schuifelen langs kramen met gesorteerde paprika's, waterme-

loenen en haring met uitjes aan sta-tafels. Aubergines en jurken opgetast en uitgestald. Elektronica en eau de cologne, baklava en bakkeljauw to go in aluminiumfolie.

Laat in de ochtend, in een rustiger hoekje van het plein, verzamelt zich een gezelschap van overwegend witte 40-plussers in afwachting van Willem Dieleman. Voor 12,73 euro per persoon leidt hij deze groep hoogstpersoonlijk anderhalf uur rond door zijn Museum voor Onbedoelde Kunst — kortweg MOK.

'Het was nog niet makkelijk de kosten te dekken', bekend initiatiefnemer Bob. Hij geeft kunstlessen in de Betuwe en heeft dit ludieke uitje bedacht als "oriëntatie op kunst in de openbare ruimte". 'Ik moest flink ronselen.' Hij heeft Yvette — in roze wandeltenu — als enige van zijn les-groepje zover gekregen de reis vanuit Kerk-Avezaath naar Rotterdam te ondernemen. Ondanks het vage karakter van de activiteit — 'ik begrijp het niet helemaal' — popelt ze.

Ook Hennie en Jan uit Leiden komen op Bobs verzoek financieel bijdragen. Ze zaten in dezelfde trein maar kennen elkaar niet. Hennie draagt, ondanks het zonnetje, handschoenen en een tropenhoedje. 'Ik koel snel af en warm langzaam op.' Jan — kort van stuk, pretoogjes, kaal hoofd en een grijs baardje — zou zomaar in een paddenstoel kunnen wonen. Hij heeft twee uurtjes om iets voor zichzelf te

doen terwijl zijn vrouw aan de andere kant van de Maas aan het winkelen is. Zijn gehoorapparaat piept als hij op zijn smartwatch een bericht ontvangt. ‘Ik moet wel straks op tijd bij de lunch zijn.’

176 EURO (EN NOG WAT)

Willem Dieleman slalomt met zijn ov-fiets over het plein. In een hand heeft hij een zwaar ogende zilverkleurige harde koffer en met de andere stuurt hij zijn geelblauwe ros langs marktgangsters en andere obstakels. Zijn outfit — een *tapered* cargobroek met zijzakken en kleurloos T-shirt onder een verwassen turkoois overhemd — geeft hem niet weg als museumdirecteur. Zijn donkere haar is bezig lang te worden en wat niet in het staartje past zoekt houvast achter zijn oorschelp.

Uitbundig blond gekrulde verpleegkundige Claartje herkent Dieleman van tv. Ze zag een item over zijn Tiny Buurthouse, een bakfiets annex pannenkoekenrestaurant waarmee hij Amsterdam doorkruist op zoek naar levensverhalen. ‘Het gevoel van de pannenkoek brengt mensen samen.’ Het is niet allemaal liefdadigheid. Dankzij de media kan Dieleman zijn praatjes verkopen aan een steeds breder publiek. Deze zestien deelnemers zijn goed voor elk 12,73 euro minus 1,73 euro toeslag voor het boekingsplatform, dus totaal 176 euro. ‘Daar moet ik nog 24 euro op bijleggen om Willem te betalen,’ grijnst Bob, ‘maar dat heb ik ervoor over.’

Dieleman opent zijn harde koffer en plukt er radio-ontvangertjes met oortjes aan keycords uit. Zelf houdt hij de microfoon. ‘Heeft-ie geen bluetooth?’ vraagt Jan uit Leiden, die de ontvanger aan zijn gehoorapparaat wil koppelen. Helaas. Hennie krijgt het ding amper om zijn oor. William — ‘Wuljem’ — van Katendrecht heeft pech. Zijn oortje is kapot. ‘Gisteren werd ik ook al aangevallen door een slagboom. Bril scheef en een blauw oog.’ Gepensioneerde tekenleraren

Rob — lang, donker en pezig — en Cyril — kort, bleek en bonkig — hijzen elkaar in de apparatuur. ‘We zijn heel benieuwd.’

ALLES KAN

Als iedereen een werkend oortje heeft, begint de rondleiding met een meditatie. Het museum moet geestelijk geopend worden, dus of iedereen even kort de ogen wil sluiten. Jan uit Leiden zucht. Cyril grinnikt naar Rob. Yvette weet precies wat de bedoeling is. ‘Laat even al het geluid achter je. Betreed in gedachten de museumzaal.’

Na geconcentreerd in- en uit te hebben geademd mogen van Dieleman de ogen weer open en is het tijd voor een oriënterende nulmeting. ‘Wat is kunst? Is er een definitie? Suggesties uit de groep: Dingen die in een museum staan? Dingen met bedoelingen en verklarende bordjes erbij? Dingen die “mooi” zijn...?’ ‘Een urinoir kan ook kunst zijn, afhankelijk van hoe je kijkt.’ Rob en Cyril knikken. Yvette fronst. ‘Het gaat niet om wat het is, maar om wat het kán zijn’, legt Dieleman uit.

Dieleman leidt de groep volgt. Het eerste Onbedoelde Kunstwerk heet ‘Verticale Horizonnen’. ‘Bedoel je niet horizonten?’ vraagt Jan uit Leiden. Dieleman hoort hem niet want die zit al in zijn verhaal over hoe het Rotterdamse hoogbouwbeleid het uitzicht voor veel kansarme bewoners op Zuid belemmert. ‘Wat valt er nog te zien aan die horizon voor deze mensen?’ Nee, het gaat niet over de vier verdiepingen hoge muurschildering “Down to Earth” van Joram Roukes; een Aziatische bergbeklimmer met de letter R in zijn hand. ‘Verticale Horizonnen’ is een blinde muur met een verticale stalen kabelstrip en wat opgedroogde lijmresten. William krijgt van Dieleman een bordje in de hand gedrukt om tegen de muur te houden. Zo’n bordje heeft hier aan de muur gehangen, maar is door vandalen — of de Roteb? — ver-

wijderd. ‘Veronica Matsi. Pretoria, 1958. IJzer, klei, cement.’ Op de grond is, nog net leesbaar, het logo van het MOK aangebracht. Daarnaast ligt een bananenschil. ‘Alsof het zo bedoeld is!’ schatert William.

Dieleman trotseert het marktgedruis en gidst de groep naar het volgende Onbedoelde Kunstwerk, ‘Uw Maatschappelijke Bank’ van Sipho Sibanda. Drie parkbankjes drukken heden, verleden en toekomst uit. Een Onbedoelde Performancekunstenaar, gezeten op de middelste bank, eet een watermeloen met een te klein mesje. William grijpt naar zijn telefoon maar vindt de camera-app te laat. De man staat op en vertrekt. Hij beklaagt zich op luide toon bij Jan uit Leiden, die hem niet verstaat. Dieleman nodigt de groep uit om plaats te nemen en het werk ‘te consumeren’. ‘Het zit niet lekker’, vindt Hennie. Het gaat er dan ook om het gesprek aan te gaan.

Bijvoorbeeld met de oudere man met wit borstelig haar en een polo in de kleur van Dielemans verwassen overhemd die op het derde bankje zit en zich nu uit de voeten probeert te maken om betrokkenheid te vermijden. Maar het is te laat. Rob heeft zich op de bagagedrager van zijn fiets geposteerd en Dieleman houdt de man in turkoois de microfoon voor. Hij woont inmiddels veertig jaar in Nederland maar vraagt zich af wat precies Dielemans bedoeling is. ‘Onbedoelde kunst’, lacht Rob hem toe.

GOED KIJKEN

De route leidt naar verderop, waar ergens géén ladder hangt. Een Onbedoeld Borstbeeld spreekt de groep onderweg naar de derde halteplaats aan om zich te verontschuldigen voor zijn shirtloze, getatoeëerde torso. ‘Juist mooi’, vindt Dieleman. Een Onbedoelde Suppoost, die nietsvermoedend op een tuinstoeltje in de nabijheid van Onbedoeld Kunstwerk nummer drie zit, wordt Onbedoeld Onderdeel van de rondleiding. Die-

▲ Willem Dieleman interviewt Onbedoelde Participant

leman improviseert hem als bewaker van de verdwenen ladder, die niet te zien is tegen een kale muur, enkelsteens opgemetseld. Aan de kunststof dakrand hangen een beugel en een waarschuwend tekst.

‘TOEGANG TOT HET DAK IS UITDRUKKELIJK VERBODEN / ZONDER UITDRUKKELIJKE TOESTEMMING VAN VESTIA. // DE LADDER PLAATSEN ONDER EEN HOEK VAN 70° / DE LADDER AAN DE LADDERBEUGEL ZEKEREN. / DE LADDER OF UITSCHUIFBARE BOOM AAN DE LADDER / TOT 1 METER BOVEN DE DAKRAND DOOR LATEN STEKEN.’

Door de oortjes klinkt dezelfde tekst op dichterlijke toon voorgelezen,

door Dieleman getypeerd als “cutting edge poetry”. Kunstenaar Normvula September interpreteert het verbod als een sociaal commentaar. De microfoon gaat rond. William merkt de vegetatie op de rooilijn op. ‘Kun je salade van maken’, heeft hij geleerd tijdens zijn coronawandelingen. Rob ziet graffiti en een gat in de muur op één hoog. ‘Schoonheid en verval.’ De groep begint op curatortemperatuur te komen.

‘Riebeek, Steijn, de Wet,...’ Jan uit Leiden resumeert de straatnamen rond het Afrikaanderplein. ‘Zuid-Afrikaanse rassendenkers!’ concludeert hij. Zelf woont hij in een straat genoemd naar een anti-stalinistische activist die ook Jan heette. ‘Weten de bewoners naar wie deze

straten genoemd zijn?’ vraagt hij zich af. Nu wonen er nota bene overwegend immigranten. Dieleman is tevreden. ‘Je kijkt al goed! Je kunt de mensen ook zelf vragen.’

Hij probeert het goede voorbeeld te geven door een nietsvermoedende man die boodschappentassen uit een rode Peugeot 107 staat te laden te vragen hoe het is om aan de De la Reystraat in Rotterdam Zuid te wonen. De man werkt niet mee. ‘Er is begrijpelijke argwaan. Deze wijk wordt langzaam maar zeker door projectontwikkelaars toegeëigend.’ Het werk ‘Nieuwe Grond’ van Emma Mashinini, ook aan deze straat, behandelt dat thema. Met een bijdrage van het Onbedoelde Fonds voor de Kunst kocht Mashinini het braaklig-

▲ Vandalisme en/of kunst aan de De la Reystraat

gende overgroeide kavel waar ook een kostbaar woonproject kon staan. Vooralsnog groeit er veldzuring, paardenbloem en muursla en kost het je alle dagen van de week 3,12 euro per uur om je auto te parkeren.

ZELF DOEN

'Tijd voor een stukje participeren', vindt Dieleman. 'Kijk eens goed om je heen. Wat zie je nu?' Hennie wijst direct op een klein kozijn met gebroken draadglas. In het vandalisme links en rechts van een portiekdeur ziet de groep verwijzingen naar stadsplattegronden, de vernietigingskunst van Anselm Kiefer en de onpeilbare existentiële dieptes van Anish Kapoor. Een busje van Bilfinger rijdt langs, mindert vaart en komt tot stilstand. De twee inzittenden kijken geamuseerd naar een clubje mensen dat ingespannen naar een gevandalie-

seerde portiekgevel tuurt.

Jan uit Leiden heeft de verhalen van Dieleman aangehoord en zijn argwaan bewaard tot het voorlaatste werk. 'We Zagen Een Paal' van Shireesh Nanabai is een roestige paal in een parkeerhofje die 'een poëtische uitnodiging is om transitie te omarmen'. 'Is het nou serieus of niet?' 'Ja en nee', zegt Dieleman. Het spel moet leiden tot emancipatie. Je mag zelf je kunstwerk bepalen. Dat neemt hij zeker serieus. 'Het Museum voor Onbedoelde Kunst is geen grap. Ik probeer gewone dingen bijzonder te maken. Daarin ligt een emanciperende kracht. Het is leuk en iedereen heeft er iets aan.'

'Maar wat is er nou wel of niet kunst?' Als Wim T. Schippers een vloer vol smeert met pindakaas en het kunst noemt, 'is het dan kunst?' Zo heeft Schippers het niet gezegd, nuanceert Cyril. 'Hij zei juist dat niemand weet

'Is het nou serieus of niet?'
'Ja en nee', zegt Dieleman.
'In het bijzonder maken van gewone dingen ligt een emanciperende kracht.'

wat kunst is.' 'Het museum bepaalt', vervolgt Dieleman, 'maar de opvattingen veranderen steeds. Het MOK wil daaraan bijdragen. Dat is dus die transitie.'

Als proef op de som zet Dieleman de groep aan het werk. 'Kijk goed om je heen, vind een Onbedoeld Kunstwerk en bedenk waar het over gaat.' In de verbeelding van de deelnemers gaan satellietshotels en parasols een dialoog aan, beeldt een oude barbecue de Holocaust uit en bevraagt een afgedankte emmer witte verf het consumptisme. Dieleman straalt. Bij de napraat met koffie en sanitair in buurthuis Gemaal op Zuid gaat de *gift shop* open. Uit de zilverkleurige harde koffer komen zaalboekjes, stickers, museumbordjes en een **MOK**-mok tevoorschijn. Dit is slechts bijverkoop voor Dieleman. 'De echte winst is dat je onbedoeld anders kijkt.' Terugblikkend bekent Yvette 'blijkbaar' niet zoveel te hebben met moderne kunst, 'maar dit was wel heel leuk'. Dat doet Bob deugd. 'Fijn dat er iets in gang is gezet. Dat is die 24 euro wel waard geweest.'

Werk uit de collectie van het MOK is nu te zien bij Museum Singer Laren en bij de Verbeke Foundation in Kemzeke, een half uur voorbij Antwerpen. ■